

Události vymazané z paměti

Dějiny města o těchto událostech mlčí, přes půl století se o nich nepsalo. Nejprve se to ne-smělo, pak už se nevědělo nebo nechťelo. Jen pár pamětníků se spíš jen šeptem a bojácně občas rozpomenou: v Místku prý Češi v roce 1945 povraždili na tři desítky Němců. Ne snad při osvobozovacích bojích, ale až několik týdnů po válce. Šlo o místní německé občany, zadržované v internačních táborech ve městě.

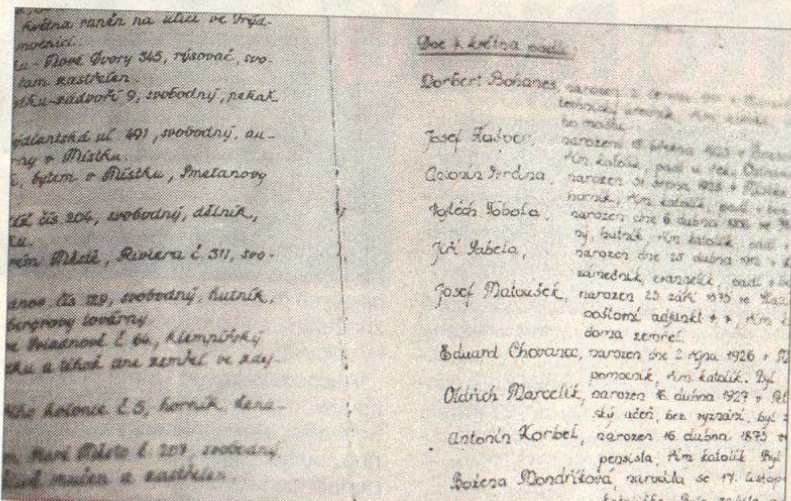
Je vůbec možné po tolika letech zjistit pravdu, byť jakkoli trpkou? Pokusili jsme se o to.

MEČISLAV BORÁK

List vytržený z kroniky

Na první stopu nás uvedli dva bývalí pracovníci frýdeckého muzea. Někdy v polovině 70. let byli svědky, jak se jistý městský činovník s pomocí Státní bezpečnosti domáhal likvidace poválečného zápisu v kronice města, jež byla tenkrát uložena v muzeu. Příslušný list, na němž se psalo o zabíjení Němců, byl prý z kroniky nakonec vytržen.

Kronika dnes už v muzeu není, ale zbyl tu aspoň tematický rejstřík kronikářských záznamů. Heslo „Němci a němečtí ve Frýdku-Místku“ je na straně 60 v odstavci „Po osvobození 1945“ po čtyřech řádcích textu ukončeno. Spodní část stránky je totiž odštířena. Jde o pouhou náhodu?

Kronika Frýdku-Místku na stránce 65, která byla vyříznuta a nahrazena listem s novým textem.

Zcela nedávno však došlo k nečekanému objevu: v Archivu ministerstva vnitra v Brně-Kanicích se našly spisovné materiály Oblastní úřadovny Státní bezpečnosti v Ostravě, jež vrhly na celý případ nové světlo.

Ministerstvo vnitra nařídilo v červenci 1947 svým podřízeným složkám, aby vyšetřily „porevoluční události v pohraničí“, zvláště všechny jednotlivé i hromadné exekuce osob a další násilné akty. Zpráva z Ostravy uvádí, že k těmto jevům docházelo v sedmi internačních střediscích pro Němce na Ostravsku. Nejdrastičtější zjištění se týkala Ostravy, ale ta si zaslouží samostatný článek. Ve střediscích v Kravařích, Bilovci, Frýdlantě nad Ostravicí, Novém Jičíně a Frenštátě pod Radhoštěm

byly sice zjištěny případy násilí a časté sebevraždy internovaných, ale k hromadným „opravám“ tam údajně nedocházelo.

Násilí bylo často spojeno s okradáním zadržovaných osob. Například v Kravařích samozvaní „milicionáři“ zřídili bez vědomí úřadů v radničním sklepě věznici, kde bitím a hrozbami připra-

Internovaní totiž umírali výhradně v týdně od soboty 26. května do soboty 2. června 1945, s jedinou výjimkou účetního firmy Rumpál z Místku Františka Finky, který byl zastřelen až 12. června 1945. Nejvíce osob, celkem šest, zemřelo 30. května 1945. Až na jednu, u níž údaj chybí, zemřely všechny na tělesnou slabost. Naopak 26. května se umíralo výhradně na slabost srdce (opět až na jeden případ, kdy údaj chybí). Zdá se, že k tomu není třeba nic dodávat.

Průměrný věk zemřelých byl přes 48 let (u Friedy Herliczkové údaj o věku chybí). Podle místa bydliště bylo 15 osob z Místku, po jedné z Petřkovic, Vítkovic, Slezské Ostravy a Frýdku. Povolání není uvedeno ve 12 případech, zbývajících sedm osob patřilo vesměs k úředníkům a podnikatelům: dvě účetní, úředník okresní nemocenské pojišťovny, technický úředník Vítkovických železáren, obchodník dřívím, poštovní zřízenec, pekař.

O bližších okolnostech jejich smrti toho prozatím ještě moc nevíme. Výjimkou je smrt Friedy Herliczkové, manželky majitele textilní továrny Karla Herliczky v Místku. Např. v roce 1972 o tom vypověděl Stanislav Opěla: „Rakouskou příslušnici, manželku továrníka Herliczky, odvěkli do

rozrušit dálniční obchvat města. Kolejnice úzkokolejky dopravující do cihelny vozíky s hlinou už zmizely, ale zděné hluboké příkopy, v nichž kdysi hlína zrála, jsou dosud dobře patrné. Postříleli je někde tady? Nebo to bylo o kus dál, směrem k bývalému letišti?

Záznam dochovaný v místecké kronice to vysvětluje takto: „Dne 10. června bylo v Elzerově hliníku v Místku zastřeleno strážní, jež Němce doprovázela při práci, devět nacistů a jeden kolaborant, kteří se chystali na útěk, ale když byli českým kolaborantem prozrazeni, vzbouřili se, a proto strážník užil zbraň.“

Pamětníci však tvrdí něco jiného: záměrně byla vyprovokována šarvátka, aby vznikl důvod k zákroku. Strážníci pak nechali internované nastoupit a rozpočítat na „první - druhý“. Jednu řadu pak postříleli a dali na místě zahrabat.

Rozbor osobních údajů o zastřelených možnosti jakési vzpoury příliš nenasvědčuje. Vždyť nejmladšímu ze zastřelených bylo 35 let, a pokud jej necháme stranou, činil průměrný věk všech ostatních přes 60 let (pět osob mělo přes 50 let, dvě přes 60 a dvě přes 70 let)! Ani podle občanských povolání na vzbouřence moc nevypadali: architekt, advokát, soudní úředník, tovární úředník, řídicí učitel, oficiál ČSD... Všichni byli z Místku. Příčina smrti byla patrně upřesňována při exhumacích - ve čtyřech případech je uveden průstřel hlavy, ve třech je pouze „zastřelen“, ve dvou údaj schází a jeden případ uvádí pohmoždění hlavy a zlomení krční páteře.

Tím jediným nezastřeleným byl jediný Čech mezi oběťmi, architekt Jaroslav Čermák. Traduje se, že za války podporoval rodiny vězněných potravinami a při té příležitosti se od pozůstalých dověděl, kdo koho udal. To ho stálo život. Ze stejných důvodů měl prý být zlikvidován i jistý Bujnoch z Chlebovic, ale k tomu nedošlo. O ostatních obětech nic bližšího nevíme.

Spravedlivá odplata?

Vyšetřovatelé v roce 1947 zjistili, že za týráni a usmrcování internovaných občanů odpovídal velitel místeckého střediska Vladislav Vojtěchovský, „který o těchto událostech věděl“. K neisurovňejším členům

Osoby zastřelené v lese Hliník u Místku 10. června 1945

1. Burschik Jan, asi 50 let, Místek, Benešova 19
2. Čermák Jaroslav, asi 50 let, Místek, Palackého 68
3. Glohs Rudolf, asi 56 let, Místek, Wilsonova 18
4. Hrachovec Josef, asi 55 let, Místek, Benešova 20
5. Jarczok Ondřej, asi 56 let, Místek, Pod Puklím
6. Nowak Jan, asi 67 let, Místek, Malý Koloredov 224
7. Scheuer Štěpán, asi 28 let, Místek č. 56
8. Slováček Ludvík, asi 71 let, Místek, Příborská 137
9. Sponder Alois, asi 70 let, Místek, Husova 423
10. Stefan Viktor, asi 35 let, Místek, Benešova 13

Osoby, které zemřely v internačním středisku v Místku

1. Berger Emanuel, asi 36 let, Místek, Erbenova ul., zemřel 2. června 1945
2. Bohlen Alfred, asi 45 let, Slezská Ostrava, zemřel 30. května 1945
3. Burschik Josef, asi 54 let, Místek, Benešova 92, zemřel 29. května 1945
4. Finke František, asi 61 let, Místek, Hálkova 180, zastřelen 12. června 1945
5. Grzybek Viktor, asi 68 let, Místek, zemřel 26. května 1945
6. Hellebrant Bedřich, asi 47 let, Místek č. 99, zemřel 30. května 1945
7. Herliczková Frieda, věk

Lesík Hliník nad místeckou cihelnou si rozdělili zahrádkáři, myslivci a kynologové. Bylo právě toto místo dějištěm poprav místních Němců v roce 1945?

žených osob. Například v Kravařích samozvaní „milicionáři“ zřídili bez vědomí úřadů v radničním sklepě věznici, kde bitím a hrozbami připravovali zadržené místní Němce, kteří se vraceli domů z útoku před Rudou armádou, o jejich majetek. Ve Frenštátě p. R. „vyšetřující skupina“ šesti členů milice pod vedením výpomocného člena SNB Eduarda Hrušky z Ostravy získávala bitím a týráním vynucená přiznání zadržo-

vaných Němců a kolaborantů ke zcela vymyšleným deliktům, nebo křivá obvinění vůči dobře situovaným občanům české národnosti, jejichž majetek byl vzápětí po jejich zatčení rozkraden. Krádeže, zpronevěry, znásilňování mladších Němek, jež bylo zjištěno až po jejich otěhotnění a po rozšíření pohlavních chorob, nebo výslechové metody nijak se nelišící od pověstných metod gestapa, včetně vytloukání zubů a zapichování jehel pod nehty, to vše nakonec vedlo ke vzetí čtyř členů milice do vazby (dva zbývajících však uprchli i s nakradeným jměním).

O Frýdku se zpráva StB nezmiňuje, i když víme, že v šatlavě pod frýdeckou radnicí a v levém křídle budovy okresního soudu byli vězněni a často i týráni zadrženi Němci. Od 19. května 1945 byly pro ně zřízeny tábory v továrně firmy Neumann ve Frýdku a Czajanech v Místku, pro matky s dětmi byl zřízen „útulek“ u firmy Munk.

V Místku bylo internační středisko zřízeno v domě č. 16 „Na podloubí“ a zpráva bezpečnosti o něm uvádí, že tam mnohé osoby „zemřely za podezřelých okolností“. Další zpráva upřesňuje, že tam „zemřelo mnoho osob v důsledku zlého zacházení a taktéž bylo jich několik v lese Hliník zastřeleno“. Podklady ke zprávám obsahují některé konkrétní údaje, takže se pokusíme oba případy alespoň částečně osvětlit.

Mrtví ze „šestnáctky“

Podle zprávy bezpečnosti zemřelo v místeckém internačním středisku v době od konce května do počátku června 1945 celkem 19 osob. Vyšetřovatelé vycházeli ze záznamů MNV v Místku, jež byly v případě úmrtí matrik zřejmě falšované, což zpráva naznačuje. Jen ve dvou případech je jako příčina smrti uvedeno zastřelení, čtyři případy udávají mnohoznačné „zemřel“, šest dalších osob zemřelo údajně na slabost srdce a sedm osob na tělesnou slabost (včetně dvou třicátníků!).

Mnohé napoví přehled o datech úmrtí,

prozatím ještě moc nevíme. Vyjimkou je smrt Friedy Herliczkové, manželky majitele textilní továrny Karla Herliczky v Místku. Např. v roce 1972 o tom vypověděl Stanislav Opěla: „Rakouskou příslušnici, manželku továrníka Herliczky, odvěkli do márnice místo do nemocnice a tam ji oloupili o zlatý prsten a náušnice a zastřelili.“ Ústně se tradují ještě drastičtější okolnosti zmíněné loupeže: oběť se měla probrat ve chvíli, kdy jí trhali náušnice z uší. Právě popis tohoto činu prý nejvíce přispěl ke zničení záznamu v kronice.

Zdálo by se, že jde o pouhou smyšlenku nebo nadsázku, jak tomu v podobně vypjatých případech bývá. Pohleďte však, co o tom uvedla sama Státní bezpečnost: „Hrdličková Frieda spáchala sebevraždu podřezáním žil. Byla dodána do márnice,

Vyšetřovatelé v roce 1947 zjistili, že za týráni a usmrcování internovaných občanů odpovídal velitel místeckého střediska Vladislav Vojtěchovský, „který o těchto událostech věděl“. K nejsurovějším členům civilní stráže „milice“ podle bezpečnostní zprávy patřili Jan Ctibor, Konstantin Koliba, Jan Bašanda a Miroslav Bártek. Potvrzují to i někteří svědkové. Např. František Trlifaj uvádí: „Do mé cely jednou přišel Ctibor, bývalý boxer. Vzal si na mušku cestmistra Štopla, kterému vyrazil zuby.“

Nikdo z těchto samozvaných vykonavatelů „spravedlnosti“ nebyl za své činy brán k odpovědnosti, neboť zákon č. 115 z 8. května 1946 je této odpovědnosti zprostil. Posunul totiž až ke 28. říjnu 1945 beztrestnost jednání, jež by jinak bylo trestné, jež

Kolem „šestnáctky“ na náměstí v Místku dnes procházejí místní občané, aniž v nejmenším tuší, co se v této budově dělo před 51 lety.

Snímky Květoslava Víchy

avšak tam se vzpamatovala. Když toto pozoroval člen stráže Koliba, oznámil to veliteli stráže, který mu dal rozkaz případ zlikvidovati. Jelikož Koliba nechtěl usmrtit Hrdličkovou, sdělil to štabnímu strážmistru Kulovi, který ji zastřelil. Případ se udal 29. května 1945.“

Nepřímé svědectví se týká ještě smrti Jana Steinera. Podal je František Trlifaj z Kunčiček u Bašky: „Zabit byl i Němec z Lískovce Steiner, který věděl, kdo udával lidi do koncentračních táborů. Zabili ho proto, aby nic nevyzradil. Byl prý zabit řetězem.“

Toto malé torzo je bohužel vše, co je o skutečných příčinách a okolnostech smrti osob internovaných na místecké „šestnáctce“ dosud známo.

Vraždění v lese Hliník

V lesíku nad místeckou cihelnou je zázemí zahrádkářů, myslivců, kynologů a sportovních střelců. Brzy je má definitivně

však šlo podle něj označit za příspěvek k boji o znovunabytí svobody či za spravedlivou odplatu za činy okupantů a zrádců. I když si neděláme sebemenší iluze o postřílených Němcích, kteří většinou zřejmě patřili k aktivním nacistům, přesto má jejich likvidace bez soudu k oběma zákonem uvedeným polehčujícím okolnostem hodně daleko.

Škoda, že se ke zprávě bezpečnosti nedochoval příslušný vyšetřovací spis, tak jak se to stalo v případě hromadných vražd v ostravském internačním středisku Hanke, o nichž vás budeme informovat příště. Místecký spis byl uložen u Zemské úřadovny Státní bezpečnosti v Ostravě pod čj. Z /Z-801/1947 a existuje patrně pádný důvod k tomu, že nebyl dosud nalezen. Je však docela možné, že i on se ještě někdy objeví a doplní dosavadní údaje.

Kronika Frýdku-Místku přišla sice kdysi o vytrženou stránku, ale už brzy může být místo ní napsána stránka nová, pevněji zakotvená v obnovující se historické paměti města.

6. Henebrat Bedrich, asi 47 let, Místek č. 99, zemřel 30. května 1945

7. Herliczková Frieda, věk neudán, Místek, zastřelena 29. května 1945

8. Hessek František, asi 52 let, Místek č. 216, zemřel 2. června 1945

9. Jarosch Emil, asi 46 let, Vítkovice, zemřel 29. května 1945

10. Jelinek František, asi 45 let, Místek, Malý Koloredov 195, zemřel 26. května 1945

11. Kasimír Ferdinand, asi 63 let, Místek č. 612, zemřel 26. května 1945

12. Lepík Štěpán, asi 44 let, Místek č. 94, zemřel 30. května 1945

13. Proksch Antonín, asi 52 let, Frýdek - nemocnice, zemřel 2. června 1945

14. Schöffner Hugo, asi 42 let, Místek, Štefánikova 230, zemřel 27. května 1945

15. Schubert Jan, asi 56 let, Místek, Bezručova 504, zemřel 30. května 1945

16. Stanzel Alois, asi 46 let, Místek č. 162, zemřel 30. května 1945

17. Steiner Jan, asi 43 let, Místek, Pivovarská 16, zemřel 27. května 1945

18. Stoklasa Jan, asi 43 let, Petřkovice č. 373, zemřel 26. května 1945

19. Werlik Emerich, asi 33 let, Místek, Zahradní 30, zemřel 30. května 1945

Poznámka: Jména osob v obou seznamech byla převzata z materiálů StB v nepřesné a počestně transkripci.

Svědectví z archivu StB

Přímí svědkové oněch událostí chybějí nebo mlčí. Nepřímá svědectví se sice v základních rysech shodují, ale k vytvoření věrohodného obrazu to zdaleka nestačí. Už to vypadalo, že se jen stěží pohneme dál.